

Név- és táblaháború Két szociolingvisztikai-névtani könyv Szlovákiából

Senki sem gondolta volna, hogy a kelet-közép-európai történelem rendszerváltozásai (avagy kedvenc magyar írók szavával élve: átváltozásai) után a soknyelvű kárpát-medencei régióban új névpolitikai kifejezésekkel fogunk naponta találkozni. Egyelőre ezekkel: *név- és táblaháború*. Mindenesetre elgondolkodtató, hogy egyes területeken nem okoz semmiféle érzelmi-politikai zavart a többnyelvűség, másutt pedig egy pusztán felirat gyűlöletkeltéshez vezethet. Ha pusztán az annyira áhított idegenforgalom szempontjából nézzük a dolgot: mindenki természetesnek veszi, hogy Nyugat-Magyarország tele van „Zimmer Ferikkal” (Zimmer Frei), hogy már a balatoni ABC-áruházak is inkább Lebensmittel-ek (ha néha van is olyan műfelháborodás, hogy Magyarországon vagyunk-e még). De a más nyelven felírt feliratnak, névnek olyan idegenforgalmi többletjelentése is van: itt megértenek más nyelven is, szívesen látunk. – Másutt inkább elfedni igyekeznek a többnyelvűséget; a belső sokszínűség megszűntetendő, az idegenforgalom pedig – bármilyen furcsa – nem érték. (S kezdődik ez mindjárt a határnál való tizenkétórás megalázással, amikor is jól eszünkbe véshetjük az adott ország *névé-t*.)

Két nyelvpolitikai (névpolitikai), sőt szociolingvisztikai névtani munka érkezett Szlovákiából (Slovensko?, Slovenska Republika?). Merjem-e leírni, hogy a borítón a megjelenés helyeként Pozsony szerepel (vagy időközben már átragasztották Pressburgra – arra ugyan nem –, Bratislavára)?

Berényi József könyvében az 1990-ben elfogadott szlovákiai nyelvtörvény háttérét, megszületésének körülményeit tekinti át. A törvény az 1989-es csehszlovákiai „forradalom” nagy illúziójának elvesztését jelentette. A jelen történéseit nyelvtörténeti és történelmi keretbe helyezi a szerző. Tanulságosak az 1990-ben végzett szociálpszichológiai (nemzetkarakterológiai) fölmérések, amelyek azt tükrözik, hogy miként vélekednek a szlovákok és a magyarok egymásról és önmagukról.

Sokszor emlegetjük, hogy nem tudunk eleget egymásról. E könyvből megismerhetjük a szlovák (és a magyar) nyelv történetét, a nyelv-nemzet

fogalmak fejlődését, értelmezését, és természetesen az 1990-es nyelvtörvény megszületésének pontos kronológiáját, sőt dokumentumait. A fényesnek nem tekinthető procedúra és „beiktatás” után a nyelvtörvény „munkába kezdett”. A nyelvtörvényt a következő jelenségek kísérték: a hivatalok egy része nem hajlandó bejegyezni a szlovák nyelvben nem használatos neveket – elkezdődött a „névháború”; a szlovákiai magyar történelmi helységnevek használatának tiltása (szervezet, vállalat, jogi személy, menetrend, statisztika, lexikon, sajtó stb.) a nyelvtörvényre épülő közigazgatási törvényben – a törvényt rendeletek sora folytatja, magyarázza, értelmezi, a mindennapi gyakorlatba viszi; a kétnyelvű táblák, feliratok felszámolása – ez elindította a „táblaháborút”.

Tehát a „név- és táblaháború” a nyelvtörvényt követő időszak jelensége. A szlovákiai magyar sajtóban nagy polémiát váltottak ki ezek a jelenségek. Túlkapásokról, nevetséges és elszomorító jelenségekről, érzelmekről és értelmetlen erőszakosságról, egy nyelv és beszélőinek „másodrendű” állampolgárrá süllyedéséről szólnak a dokumentumok. Ezeket gyűjtötte össze Zalabai Zsigmond. A könyvben a helységnevek sorsa (táblaháború), valamint a „nem ér a nevünk” (névháború) eseményeit olvashatjuk. Ezt zárja a függelék, a kis törvénytár magyarul és szlovákul.

Mindkét kötet szociolingvisztikai ihletettségű nyelvpolitika, nyelvművelés. A nyelvészeket és a politikusokat arra figyelmezteti, hogy megfontolt, átgondolt nyelvpolitikára, nyelvstratégiára is szükség van.

Két történet az elmúlt időszakból. Rév-komáromi (komarnoi) ismerősömnnek új személyi igazolványába az éppen hatályos nyelvtörvény miatt László helyett Ladislav-ot jegyezték be, ő azonban motorikus mozdulattal Lászlót írt alá. Gyorsan megsemmisítették az igazolványt, újra elkészítették, s rendőrt hívtak, hogy most már írja alá úgy, ahogy a törvény megköveteli. 1992-ben, „valahol”, azazhogy éppen középen Közép-Európában. – A másik történet 1995-ből Magyarországról: a Csepel-szigeti Halásztelek község bolgár nevét is kiírták a helységnevtáblára – az ott lakó néhány bolgár család miatt. Már másnap lefestették a táblát ismeretlenek. Azután újra kirakták, de már senkinek se fáj. (Kitalálható: nem a köztisztületnek örvendő bolgárok ellen történt az atrocitás: a cirill betűket nem szenvedhették egyesek. De aztán rájöttek, ezek nem azok a cirill betűk.) Egy kárpát-medencei névpolitikába majd egyszer ezek a történetek is bekerülnek.

Az 1995-re már kárpát-medenceivé szélesülő „nyelvháború” újabb hadüzenetekkel, pl. a szlovákiai oktatási törvénnyel folytatódik. Időközben a szlovákiai magyar sajtó is „gazdaságilag” lehetetlen helyzetbe került. Lehet, hogy az újabb gyűjtemények már csak a szóhagyományból állíthatók össze?

A két könyvet olvasva nyelvpolitikai, sőt nyelvgeopolitikai kérdések és felszólítások fogalmazódnak meg bennünk. Vajon mire jó ez? Kinek használ mindez? Tudják-e a kirekesztők, az intoleránsak, hogy Európában és a világon

már fegyveres konfliktusok robbantak ki hasonló nyelvháborúból? Azt hiszem, tudják. És vajon ismerik-e azt a szociálpszichológiai tételt, hogy jólét, így közös jövő csak pozitív életérzéssel, derűs jövőképpel teremthető? Amelyben nem jelentenek különös konfliktusokat a kétnyelvűség mindennapi esetei. Ezt nem tudják. Ehhez hosszabb távú stratégia kellene. Itt Kelet-Közép-Európában pedig csak három- és ötéves tervekben tudnak gondolkodni a jelen politikusai.

A nyelvtörvénnyel, a rendeletekkel a legtöbbit a két nép veszített. Közös hagyományainkból következően méltatlan ez az intolerancia, s az 1989-ben megindult nagy lehetőségek csúfos elpuskázása. Egyes politikusok, úgy látszik, képtelenek megérteni azt, hogy uralkodásuk, rövid távú „sikereik” múlandók, az utókor mérlegre teszi őket. Az országglakosok életébe való belegázolás pedig mindig reakciót vált ki. Hosszú távon úgysem az történik, amit egyesek erőszakkal akarnak.

(BERÉNYI JÓZSEF, Nyelvországolás. A szlovákiai nyelvtörvény történelmi és társadalmi okai. Fórum, Pozsony, 1994. – Mit ér a nyelvünk, ha magyar? A „táblaháború” és a „névháború” szlovákiai magyar sajtódokumentumaiból, 1990–1994. Összeállította: ZALABAI ZSIGMOND. Kalligram, Pozsony, 1995.)

BALÁZS GÉZA

A VIII. finnugor kongresszus névtudományi előadásai

1995. augusztus 10–15-e között rendezték meg a finnországi Jyvaskylaban a VIII. nemzetközi finnugor kongresszust. Az onomasztika a lexikológiával együtt az A3 szekcióban kapott helyet. Míg Sziktivkarban 21 (vö. NÉ. 10:181–2), itt 23 előadásra került sor angol, észt, finn, magyar, német és orosz nyelven. Mivel az előadók feltűntették az Oroszországon belüli köztársaságok neveit is, én is így közlöm. Az előadások az elhangzott nyelven a következők voltak:

AKSZENOVA, Olga (Sziktivkar, Komiföld): Komipermjackaja geograficseszka ja tyerminologija; ARSZLANOV, Leonyid (Jelabuga, Tatarisztan): Ugro-Samoyedic Elements in the Toponymy of the Eastern Front-Kama Basin; CSERNIH, Szemjon (Joskar-Ola, Mariföld): O proiszhozszenyij nazvanyija Moszkov/Moszkva; DMITRJEVA, Tatjana (Jekatyerinburg): Moderne Tendenzen der ostjakischen Toponymie in Kazym; GANSCHOW, Gerhard (?): 'Stone' and 'Swamp' in Finnish Hydronyms; GYENYISZOVA, Jekatyerina (Szentpétervár): Plan Szankt-Petyerburga 1721 g.; KALLASMAA, Marja (Tallin): Kahvaetümoologia